

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор

Сергій ПЕТРОВ

« 2 » травня 2023 року

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПРАНТУРИ**

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 053 Психологія

Рівень вищої освіти третій (освітньо-науковий)

Ступінь вищої освіти доктор філософії (PhD)

Нормативний термін навчання 4 роки

Програма вступного іспиту до аспірантури для здобувачів наукового ступеня доктора філософії (PhD): галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки; спеціальність 053 Психологія.

Програму склали:

доктор психологічних наук, Ірина СОКОЛОВА _____
доктор психологічних наук, Олена ФАЛЬОВА _____
кандидат психологічних наук, доцент Тетяна САПЄЛЬНІКОВА _____
кандидат психологічних наук, Ганна КАЗАРОВА _____

Узгоджено на засіданні кафедри практичної психології
(протокол № 2 від 19 вересня 2022 року)

Завідувач кафедри практичної психології _____ д. психол. н., Ірина СОКОЛОВА

Узгоджено на засіданні Вченої ради Української інженерно-педагогічної академії
(протокол №10 від 28 квітня 2023 року)

Голова Вченої ради _____ д. пед. н., проф. Олена КОВАЛЕНКО

ЗМІСТ

1. Пояснювальна записка.....	4
2. Зміст програми.....	5
3. Критерії оцінювання.....	12
4. Список рекомендованої літератури.....	13

1. Пояснювальна записка

Спеціальність 053 Психологія орієнтована на підготовку кваліфікованих фахівців психології та передбачає, насамперед, їхній розвиток в особистісному, професійному та соціальному плані, а її результатом є не просто набуття психологічних знань, умінь та навичок, а формування ключових професійних компетенцій, адекватних сучасним соціокультурним умовам.

Вступник до аспірантури УПА зі спеціальності 053 Психологія повинен мати відповідний рівень теоретичних знань та вміти застосовувати отримані знання у наукових дослідженнях фундаментального та прикладного характеру з використанням сучасних інформаційних технологій.

Сучасний розвиток суспільства вимагає подальшого вдосконалення системи підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників закладів народної освіти. Особливе місце при цьому посідає підготовка психологів різного спрямування та рівнів кваліфікації, оскільки психологічне забезпечення як навчальної, так і виховної діяльності в сучасних умовах розглядається як найважливіший чинник формування відповідної компетентності.

Психологічна освіта, яка поряд з педагогічною, покликана збагатити вітчизняну систему підготовки сучасних фахівців з проблем навчання, виховання, особистісного всебічного розвитку й гармонізації суспільних відносин відповідними знаннями, вміннями та навичками, повинна зосередити в собі світоглядні, загально- та спеціально-наукові й прикладні знання, а також конкретні способи дій, які забезпечують розгортання специфічного змісту психологічної діяльності в закладах освіти різного типу, а також в інституціях чи відповідних соціальних службах.

Концептуальні положення щодо змісту й організації психологічної освіти ґрунтуються на Конституції України, Законі України «Про освіту», національній програмі «Освіта» «Україна XXI століття» та державних нормативних документах.

Вступний іспит з професійної освіти за спеціальністю 053 «Психологія» має *за мету* з'ясування рівня підготовки, який сформувався у вступників на другому (магістерському) рівні вищої освіти (або освітньо-кваліфікаційному рівні спеціаліст) з метою проведення конкурсного відбору серед них на навчання за освітньо-науковим ступенем доктора філософії вказаної спеціальності у межах ліцензованого обсягу.

Зміст програми вступного іспиту ґрунтується на таких навчальних дисциплінах, як загальна психологія, історія психології, вікова психологія, психологія особистості, методологія сучасної психології, планування дослідження в психології, інформаційно-комунікативні технології в психології, сучасні технології викладання психології в закладах вищої освіти, технології консультування та психотерапії в психології, що становлять основу професійно-психологічної підготовки майбутнього викладача вищої

школи та науковця-дослідника з проблем психології.

Вступний іспит передбачає перевірку і оцінку професійної компетентності, наявності інтегрованих знань з фахових предметів та вмінь реалізовувати ці знання на практиці. Для цього вступник до аспірантури має продемонструвати:

Знання: різних напрямів психології; ґрунтовне знання провідних концептуальних психологічних теорій, усвідомлення ролі і значення отриманих знань в професійній діяльності; категорійно-понятійного апарату, термінології психології, а також знання принципів, законів, закономірностей, методів роботи в практичній психології; історичних витоків розвитку психології; організації дослідно-експериментальної роботи у сфері психології, розуміти сутність методів та технік психологічного консультування, дослідження особистості та колективу.

Уміння: аналізувати, порівнювати окремі психологічні теорії, систематизувати різні наукові підходи до наукової проблеми зі сфери психології; професійно орієнтуватися в ситуаціях, що потребують психологічного втручання; вільно оперувати знаннями з психології; використовувати досвід сучасного викладання навчальних дисциплін психологічної спрямованості; правильно обирати і застосовувати методи та методики науково-психологічних досліджень.

Здатності щодо здійснювання теоретичного, методологічного та емпіричного аналізу актуальних проблем психологічної науки та практики.

Вступний іспит проводиться у письмовій формі. Екзаменаційний білет містить 3 питання.

До програми додається список рекомендованої літератури, критерії оцінювання підготовки.

Форма вступного випробування – екзамен

Час виконання – 3 год.

Екзаменаційний білет складається з трьох питань репродуктивного, творчого та інноваційного рівнів складності.

Вимоги до відповіді вступника.

Оцінювання відповідей вступників проводиться із урахуванням наступних аспектів:

- ступень усвідомлення закономірностей і своєрідності розвитку світової та вітчизняної психологічної науки;
- здатності здобувача мислити науково-психологічними категоріями;
- сформованості культури фахового мовлення;
- схильності до творчості та креативності.

2. Зміст програми

Розділ 1. Загальна характеристика психологічного пізнання

Наукове психологічне пізнання: його специфіка, рівні. Суть психологічного пізнання, його структура і напрямки. Психологічне

самопізнання.

Соціально-досвідне та індивідуальне у психологічному пізнанні. Особистісний, природний, національний та загальнолюдський підходи до психологічного пізнання.

Психологія та інші науки. Місце психології в системі класифікації наук.

Розділ 2. Історичні етапи розвитку психології

Періодизація становлення предмету психології.

Різні підходи у поясненні психічного: аналітичне трактування психіки; передасоціативна традиція пояснення психіки; раціоналістичний підхід до психіки (Платон, Аристотель); етично-релігійна традиція в психології; психологія в епоху Відродження, пантеїстичні ідеї. Т. Кампанелла, Леонардо да Вінчі, Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Берклі, Д. Юм, Д. Гартлі, Е. Кондільяк, К. Ламетрі, К. Гельвецій, Д. Дідро, Ж-Ж Руссо.

Закладання основ сучасної психології. Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Лейбніц, К. Вольф. «Спостерігання» як основний метод в психології Дж. Локка, Д. Юма, Т. Брауна, Гамільтона.

Емпіризм в психології. А. Біне, В. Вундт, Е. Мах Р. Авенаріус, Г. Еббінгауз і Г. О.Кюльпе. «Самоусвідомлення» психології за І. Кантом.

Психофізика. Психологія душі. Фізіологічний підхід до психології.

Психологічні вчення в Україні у XVI-XVIII ст.

Психологічна система Г. Сковороди; психологічні погляди Я. Козельського, В.Капниста.

Психологічні теорії ХХ ст.

Інтроекціонізм, біхевіоризм і зоопсихологія. Вчення І. П. Павлова.

Рефлексологія В. М. Бехтерева. Гештальтпсихологія.

Психоаналіз З. Фрейда. Аналітична психологія. Психологія дитини і педологія.

Психологія як наука про факти, закономірності і механізми психіки. Інтеграція окремих напрямків у психології.

Біхевіоризм и необіхевіоризм (Е. Толман, К. Халл, Б. Скіннер та ін.).

Неофрейдизм (Е. Фромм, К. Хорні та ін.). Когнітивна психологія.

Гуманістична психологія. Психологічні школи в СРСР.

Розвиток психології в Україні у 20-90-х роках ХХ ст.. Українська психологія ХХст. в діаспорі.

Сучасні досягнення української психології.

Розділ 3. Методологія психології, предмет, завдання і методи психологічного дослідження.

Методологія психології та її роль у психологічному дослідженні, у визначенні її предмета.

Системний підхід у психології.

Проблема психологічної діяльності та її ієрархічні структури.

Предмет психологічного пізнання як цілісність, виділена із світу

об'єктів людської діяльності та пізнання.

Ідеальні та матеріальні об'єкти психологічного пізнання. Рівні психологічного пізнання.

Психологія як наука про виникнення, розвиток і функціонування психіки суб'єкта.

Історична зумовленість предмета психології соціальними та предметно-логічними факторами.

Психічні процеси, стани, властивості людини як предмет психології. Принципи психології, їх роль і місце в системі психологічних знань.

Базові категорії і основні поняття психології

Гносеологічні категорії в психології (система, функція, структура, модель, вірогідність, інформація, відображення, образ, ідеальне та ін.)

Психологічні категорії: діяльність, поведінка, свідомість та самосвідомість, особистість, установка, гештальт, «стимул-реакція», несвідоме, підсвідоме, психосоціальна мотивація, психосоціальний образ, колективне, індивідуальне та ін.

Взаємозв'язок категорій у психології.

Проблема закону в психології і психологічних закономірностей.

«Класифікаторський» підхід до психології як науки, неспроможність визначити закони психіки, психічних явищ, станів, процесів.

Закон Вебера-Фехнера, «закон асоціації», «біогенетичний закон», закон Елькоста.

Мозок і психіка

Загальна характеристика зв'язку психіки і мозку. Загальна будова центральної нервової системи.

Вчення про вищу нервову діяльність (І. М. Сеченов, І. П. Павлов). Мозок як саморегулююча система.

Випереджаюче відображення.

Теорія функціональних систем (П. К. Анохін та ін.) Концептуальна рефлекторна дуга (І. М. Соколов). Основні функціональні блоки мозку (О. Р. Лурія). Проблема локалізації психічних явищ.

Асиметрія півкуль головного мозку та специфіка психічних процесів.

Методи психології.

Методологія і методика психологічного пізнання. Рівні пізнання в психології.

Конкретно-наукові (власне психологічні) методи: біографічний, генетичний, анамнез; метод незалежних характеристик; вивчення продуктів діяльності, бесіди, спостереження; природний експеримент; констатуючий і формуючий експерименти; метод експертних оцінок.

Методи психологічної діагностики: нормативні та проєктивні, вербальні і невербальні.

Розділ 4. Виникнення і розвиток психіки

Біологічне в онтогенезі людської психіки. Спілкування і розвиток психіки. Рівні розвитку людини в онтогенезі.

Поняття уваги. Функції уваги. Критерії уваги.
 Види уваги та їх характеристика. Властивості уваги.
 Класичні та сучасні теорії уваги. Класифікація форм уваги.
 Поняття пам'яті. Біохімічні основи пам'яті.
 Запам'ятовування та його загальна характеристика. Забування.
 Види пам'яті.
 Пам'ять, сприймання і уявлення. Види уявлень.
 Загальне поняття про відчуття.
 Місце відчуття в ряду інших пізнавальних процесів. Ідеалістичні, агностичні і матеріалістичні концепції відчуттів. Поняття аналізатора.
 Рефлекторна дуга і рефлекторне кільце. Взаємодія органів чуття.
 Психофізика сенсорних процесів. Чутливість та її вимірювання.
 Абсолютний та розрізняльний пороги, методи їх вимірювання.
 Закон Вебера-Фехнера.
 Просторова локалізація, часова послідовність і тривалість. Модільність відчуттів. Інтенсивність відчуттів.
 Явища адаптації та сенсibiliзації. Синестезія. Взаємодія аналізаторів.
 Види відчуттів.
 Процес розгортання та синтезування образу.
 Основні характеристики образів. Предметність образів сприймання.
 Структура цілісність сприймання. Поняття «гештальта».
 Функція побудови образу. Функція впізнання. Перцептивні дії та засоби їх здійснення.
 Нейрофізіологічні та психологічні механізми сприймання. Сприймання простору (локалізація, рельєф, форма, величина). Сприймання часу (послідовність, тривалість, одночасність).
 Сприймання руху (зміна розташування об'єктів у просторі, акт переміщення об'єктів у просторі, швидкість переміщення).
 Ілюзії сприймання, їх обумовленість фізичними, фізіологічними і психологічними факторами.
 Види сприймання.
 Загальна характеристика мислення. Чуттєве пізнання і мислення.
 Суспільно-історична природа мислення.
 Мислення і спілкування. Логіка і психологія мислення.
 Дослідження мислення у філософії, логіці, лінгвістиці, семіотиці, кібернетиці, педагогіці.
 Розвиток психологічних поглядів на мислення. Проблема мислення в асоціанізмі, сенсуалізмі. Вюрцбюргська школа мислення.
 Роль задачі. Поняття мислення операції. Типи операції. Гештальт-теорія мислення.
 Аналіз мислення як прояву в працях К. Дуннера. Продуктивність мислення за Вертгеймером.
 Проблема мислення в біхевіоризмі і необіхевіоризмі.
 Про дослідження мислення в контексті психоаналітичних концепцій.

Проблеми мислення в когнітивній психології.

Основні теорії мислення в дореволюційній та радянській психології (І. М. Сеченов, С. Л. Рубінштейн, П. Я. Гальперін, Н. І. Менчинська та ін.).

Генетичний підхід у вивченні мислення (Ж. Піаже, В. В. Давидов та ін.).
Дослідження мислення в українській психологічній школі (Г. С. Костюк, Б. Ф. Басов та ін.).

Продукти мислительного процесу: поняття, судження, умовиводи, знання та ін.

Психологічний аналіз мислення як процесу розв'язання задач. Фазний характер мислительної діяльності.

Співвідношення продуктивних і репродуктивних компонентів в процесі мислення.

Значення і смисл в процесі мислення.

Свідоме і несвідоме, мимовільне і довільне в мисленні. Рівні мислительної активності.

Емоції та їх вплив на динамічні та змістовні характеристики процесу мислення. Установки та мислення.

Види мислення, їх класифікація (за О. К. Тихомировим). Види мислення в онтогенезі.

Проблема розвитку мислення.

Концепція розумового розвитку Ж. Піаже. Теорія поетапного формування розумових дій. Мислення і штучний інтелект.

Якісна відмінність мислення людини порівняно з характеристиками штучного інтелекту.

Поняття уяви. Уява як вторинний образ та її зв'язок з образами сприймання та уявлень.

Теорії уяви. Фізіологічні основи уяви.

Види уяви: мимовільна і довільна уява, творча і репродуктивна уява. Індивідуальні особливості уяви.

Поняття про емоції. Зв'язок емоцій з пізнавальними і волевими процесами; відносна самостійність їх функціонування.

Емоції і процеси мотивації.

Еволюційно-біологічна теорія емоцій Ч. Дарвіна. Периферична теорія емоцій Ланге і Джемса.

Трьохмірна концепція емоцій В. Вундта.

Теорії емоцій П. К. Анохіна, П. П. Симонова та ін.

Функції емоцій: оцінка, спонування активізація, захист та ін. (за К. Ізардом). Загальні та специфічні ознаки рівнів організації емоційних явищ.

Проблема класифікації емоцій.

Емоційні стани: афект, настрій, фрустрація, стрес. Моральні, інтелектуальні, естетичні, практичні почуття. Індивідуальні особливості емоційної сфери.

Фізіологічні механізми емоцій.

Роль лімбічної системи мозку в регуляції емоційних станів.

Поняття про волю, загальна характеристика регулятивно-практичного аспекту психіки та рівнів його організації.

Інтелектуалістичні, волюнтаристські і сенсуалістичні теорії волі. Розвиток уявлень про вольову регуляцію діяльності людини.

Вольовий акт та його структура. Психологічні механізми вольової регуляції.

Вольові якості особистості: рішучість, самостійність, цілеспрямованість, сміливість, витримка, наполегливість та ін.

Поняття мови і мовлення. Мовленнєва діяльність.

Концепції мови, мовлення та спілкування.

Основні функції мови і мовлення, мовне спілкування та інші види спілкування. Структура спілкування та його функції.

Слово як знак і одиниця мови.

Процес мовотворення, психолінгвістична структура процесів породження мовних висловлювань.

Види мовлення. Види спілкування.

Нейрофізіологічні механізми мовлення та його розлади. Індивідуальні особливості мовлення.

Розділ 5. Психологія діяльності

Поняття діяльності.

Предметно-чуттєва діяльність як спосіб буття, як форма існування психічного. Поняття «провідна форма діяльності».

Рівні діяльності.

Поняття суб'єкта діяльності. Основні види діяльності.

Співвідношення діяльності, психічних процесів, станів і властивостей. Знання, вміння, навички і звички.

Рух, дія, навичок, вчинок. Види умінь, навичок, звичок.

Процес формування вмінь, навичок і звичок.

Розділ 6. Поняття особистості в психології

Поняття «людина», «організм», «індивід», «особистість», «індивідуальність», їх співвідношення.

Психологічна структура особистості. Основні компоненти особистості.

Концепції структури особистості в психології. Біологічне і соціальне у розвитку особистості. Особистість, діяльність, спілкування.

Системна організація особистості.

Проблема періодизації розвитку особистості.

Свідомість і самосвідомість особистості, рівні їх розвитку. Рівні самосвідомості. Самосвідомість, творчість, свобода особистості. Теорії особистості в зарубіжній психології.

Концепції потреб і мотивації поведінки у зарубіжних теоріях особистості. Спрямованість особистості. Мотиви й мотивація, потреби і мотиви. Проблема класифікації мотивів.

Установки і відношення особистості. Інтереси особистості. Їх природа.

Види інтересів. Принципи класифікації. Світогляд, переконання і ідеали особистості. Особистість і колектив. Поняття групи. Вплив групи (колективу) на особистість. Вплив особистості на групу. (Конформізм та нонконформізм). Особистість і праця. Ініціатива, активна життєва позиція.

Методи психологічного вивчення особистості, їх специфіка.

Свідоме і несвідоме в особистості. Психіка і свідомість.

Виникнення свідомості в процесі антропогенезу. Структура свідомості та її основні характеристики. Роль свідомого і несвідомого у регуляції поведінки. Свідомість і самосвідомість. Свідомість і установка.

Проблема становлення особистості.

Проблема періодизації розвитку особистості у вітчизняній та зарубіжній психології. Біогенетична періодизація та формування «Я»-концепції.

Ідентичність, креативність та самотворча активність особистості, психологічний вік особистості. Самооцінка особистості.

Структурно-динамічна модель самооцінки. Типи та види самооцінок.

Роль соціума у формування особистості. Соціальна орієнтація особистості: потреба в людських контактах та самоствердженні.

Реалізація особистісних цілей і загально групові цілі. Особистісні та міжособові конфлікти.

Формування мотиваційної сфери особистості.

Проблема індивідуально-психологічних відмінностей.

Вивчення властивостей нервової системи людини як фізіологічної основи індивідуально-психологічних відмінностей.

Вчення І.П.Павлова про основні властивості нервової системи як фундаментальні нейродинамічні параметри індивідуальності.

Загальні і специфічні властивості нервової системи. Дослідження В. М. Теплова, В. Д. Небиліцина та ін. Поняття індивідуального стилю діяльності і психологічні прояви властивостей нервової системи у трудовій та учбовій діяльності.

Поняття темпераменту. Темперамент і тип вищої нервової діяльності.

Основні види темпераменту, їх психологічна характеристика. Темперамент і характер. Темперамент і індивідуальний стиль діяльності.

Характер особистості. Типології характеру. Історія вчення про характер. Методи вивчення характеру.

Поняття про здібності, різні підходи до їх вивчення. Структура здібностей. Загальне і особливе в аналізі здібностей.

Біологічне і соціальне у розвитку здібностей. Співвідношення природженого і успадкованого у задатках. Здібності та властивості ВНД. Здібності та особистість.

Формування здібностей. Методи вивчення здібностей.

3. Критерії оцінювання

Форма вступного випробування – екзамен.

Питання з психологічних дисциплін розподіляються за білетами таким чином, що зміст білету включає в себе різні аспекти психологічних дисциплін, вимагаючи від володіння як загальними знаннями, так і конкретними вміннями, що дозволяють забезпечити всебічну й об'єктивну оцінку фахової підготовки студента.

Екзаменаційний білет складається з трьох питань репродуктивного, творчого та інноваційного рівнів складності.

Оцінювання підготовки вступників до аспірантури за результатами вступного іспиту з професійної освіти здійснюється членами комісії на основі отриманих відповідей на питання білетів. Оцінювання відбувається за 100-бальною шкалою. Оцінка результатів виконання завдань визначається на основі округленого середнього арифметичного бала, отриманого здобувачем освіти за відповіді на кожне завдання екзаменаційного білету. При виникненні дискусій, спорів щодо оцінки вирішальне слово має голова екзаменаційної комісії.

Відповідь на запропоноване завдання оцінюється по прийнятій бальній системі з виставлянням бала від 0 до 100:

- бал 35-59 виставляється при принципово невірному підході до розв'язання завдання;
- бал 60-73 виставляється, якщо надана неповна відповідь на запропоноване завдання, або вона містить значні помилки;
- бал 74-82 виставляється при повній відповіді, але з наявністю незначних неточностей і несуттєвих помилок при розв'язанні;
- бал 90-100 виставляється при повній, правильній і обґрунтованій відповіді на завдання.

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Список рекомендованої літератури

1. Загальна психологія в основних категоріях і поняттях: прогр. довід. / Держ. закл. "Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського" ; [уклад. Л. К. Велитченко ; за заг. ред. О. Я. Чебикіна]. - О. : Букаєв Вадим Вікторович [вид.], 2011. - 536 с.
2. Каліна Н.Ф. Психотерапія: підручник / Н.Ф. Каліна. - К. : Академвидав, 2010. - 288 с.
3. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту: навч. посібник. – К.:Либідь, 2004. – 466 с..
4. Кузікова, Світлана Борисівна. Теорія і практика вікової психокорекції : Навчальний посібник / С. Б. Кузікова. 2-ге видання, перероблене, доповнене. – Суми : Університетська книга, 2020. – 304 с.
5. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія. Курс лекцій: навч. посібник для вищих навч. закладів. / В.П. Кутішенко. - К. : Центр навч. літ., 2005. - 126 с.
6. Максименко С.Д. Загальна психологія: навч. посібник для вищих навч. / С.Д. Максименко. - К. : Центр учбової літ., 2008. - 272 с.
7. Маслюк, Андрій Миколайович. Психологічна думка української діспори ХХ століття: [монографія] / Андрій Маслюк. - Ніжин : Лисенко М. М. [вид.], 2019.
8. Москалець, Віктор Петрович. Загальна психологія: підручник / В. П. Москалець ; Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. - Київ : Ліра-К, 2020. - 562 с.
9. Панок, Віталій Григорович. Основи психологічної допомоги: теорія та практика психоконсультаування: навч. посіб. / В. Г. Панок, Я. В. Чаплак, Я. Ф. Андреева ; за заг. ред. В. Г. Панка, І. М. Зварича ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. - Чернівці : ЧНУ : Рута, 2019. - 383 с.
10. Роменець В.А. Історія психології ХХ століття : навч. посібник для вищих закладів освіти за спец. «Психологія» / В.А. Роменець. -К. : Либідь, 1998. - 992 с.
11. Савчин М.В. Вікова психологія: навч. посібник для вищих навч. закладів / М.В. Савчин. - К. : Академвидав, 2009. - 360 с.
12. Синишина, Вікторія. Фахова підготовка майбутніх практичних психологів у закладах вищої освіти: теорія і практика: монографія / Вікторія Синишина ; Хмельниц. гуманітар.-пед. акад. - Хмельницький : Мельник А. А., 2020. - 304 с.
13. Титаренко Т. М. Сучасна психологія особистості : [навч. посіб.] / Т. М. Титаренко. – 2-ге вид. – К. : Каравела, 2013. – 372 с.
14. Чала Ю.М., Шахрайчук А.М. Психодіагностика: навчальний посібник / Ю.М. Чала, А.М. Шахрайчук. — Харків: НТУ «ХП», 2018. — 246 с.
15. Штифурак, Володимир Сергійович. Психологічна допомога: види, підходи та напрями: навч. посіб. / Штифурак В. С., Шаманська О. І. - Вінниця : Едельвейс і К, 2020. - 339 с.